

неного потенціалу, покращує якість продукції та послуг, дозволяє підприємству швидко адаптовуватись до зовнішніх умов функціонування та покращувати економічні результати, а також зміцнити свої позиції на ринку.

Список використаних джерел:

1. Зозульов О. Аутсорсинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації [Текст] / О. Зозульов // Економіка України. – 2009. – № 8. – С. 16–24.
2. Микало О. І. Аналіз та класифікація форм аутсорсингу: [Електронний ресурс] // Економічний простір № 37. 2010// УДК 339.138. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2010_37/Statti/25.pdf.
3. Нестерова О. О. Використання аутсорсингу кадрових процесів в системі управління персоналом / О. О. Нестерова // [Електронний ресурс]. – режим доступу www.nbuv.gov.ua.
4. Шкода Т.Н. Сутність аутсорсингу в області управління персоналом [Текст] / Т.Н. Шкода // Проблеми системного підходу в економіці: Збірник наукових праць: Випуск 38. – К.: НАУ, 2011. – С. 48-54.

Рецензент: д.е.н., професор Охріменко І.В.

УДК 330.1:330.34

ПАРАДИГМА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ДУМЦІ

***Козловський С.В. д.е.н., професор; Кошельник В.М., аспірант
Вінницький національний аграрний університет***

У статті розглянуто основні теоретичні підходи до інтерпретації поняття «економічний розвиток» у сучасній науковій думці, зокрема, проаналізовано концепції українських та зарубіжних дослідників стосовно даної категорії, обґрунтовано основні фактори та умови його забезпечення в контексті глобального економічного простору та, на основі проведеного аналізу, запропонована підсумкова теоретична модель «економічного розвитку».

In the article the basic theoretical going is considered near interpretation of concept "economic development" in modern scientific thought. Conceptions of the Ukrainian and foreign researchers are analysed in relation to this category, basic factors and terms of his providing are reasonable in the context of global economic space. On the basis of the conducted analysis, the final theoretical model of "economic development" offers.

Постановка проблеми. Сучасний глобальний простір, створює умови для формування якісної системи економічного розвитку. Зокрема від рівня економічного розвитку залежить економіка окремих країн, її позиції та пріоритети на світовому ринку, соціальний та демографічний рівні, а також можливість подальшого розвитку в контексті виходу на міжнародні ринки. Відповідно пріоритети та стратегії економічного розвитку є однією з найголовніших проблем, до якої звертаються сучасні науковці-економісти.

Саме тому, в основі сучасної економічної науки лежить концепція економічного розвитку й економічного зростання, як обов'язкової його складової, а відсутність єдиного твердження відносно категорії «економічний розвиток» та її обґрунтування зумовлюють актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливу увагу дослідженню категорії «економічний розвиток», обґрунтуванню чинників, що його забезпе-

чують та методичних підходів до оцінювання його рівня приділяли увагу у своїх працях багато вітчизняних і зарубіжних науковців. Серед них: М. Альберт, І. Шумпетер, Н. Афанасьєв, В. Василенко, В. Геєць, О. Кузьмін, В. Лексін, В. Коломійчук, Г. Саймон, Е. Смирнов, А. Швецов, М. Мескон, Д. Росс, О. Раєвська, Л. Стрижкова, Ф. Шеререр та інші. Проте спільна думка відносно інтерпретації поняття «економічного розвитку» у сучасній економічній науці не досягнута й потребує ґрунтовного теоретичного аналізу.

Постановка завдання. Мета статті – розкрити зміст понять «економічний розвиток» й «економічне зростання» та систематизувати погляди науковців щодо теорії розвитку в сучасній економічній думці. Поставлена перед нами мета вимагає розв’язання концептуальних завдань: здійснити теоретичний аналіз концепцій «росту» та «зростання», в контексті економічних тверджень; висвітлити еволюцію наукових тверджень відносно поняття «економічного розвитку» серед українських та зарубіжних дослідників; запропонувати наукову модель концепції «економічного розвитку».

Виклад основного матеріалу дослідження. «Економічний розвиток», як будь-яка інша економічна категорія, вміщує у себе багато спільнокоренових елементів. Зокрема поняття «економічного розвитку» поєднує і водночас відокремлює основні фактори – «розвитку», «росту» та «зростання», на основі єдиної економічної площини.

Зокрема, лексему «розвиток», часто дослідники вживають у таких поєднаннях, як: економічний розвиток, соціально-економічний розвиток, розвиток економіки України (або іншої країни), розвиток регіону та міста, розвиток окремого підприємства. Як наголошує Лексін В.Н. та Швецов А.Н., під розвитком зазвичай, мається на увазі, будь-яка прогресивна зміна перш за все в економічній сфері. Якщо ж розглядається як кількісна зміна, то аналізується передусім економічне зростання. Водночас, за твердженням дослідників, при якісній зміні мова може йти про структурні зміни або про зміну змісту розвитку, або про придбання економічною системою нових характеристик [10, с.112].

Швецов А.Н. також підкреслює, що під суто економічними характеристиками нерідко розглядають соціальні параметри розвитку. В даному випадку, соціальні характеристики давно вже стали повноправними показниками, що оцінюють ступінь розвитку будь-якого територіального сектора [11, с.43].

Відносно іншої категорії «розвитку» також не існує єдиної обґрунтованої концепції. Наприклад у філософській думці, розвиток трактується як специфічний процес зміни, результатом якого є виникнення якісно нового, поступальний процес сходження від нижчого до вищого, від складного до простого. Як стверджується у філософському енциклопедичному словнику, розвиток – це «необоротне, спрямоване, закономірне змінювання матеріальних та ідеальних об’єктів. Тільки одночасна наявність усіх трьох визначених якостей вирізняє процеси розвитку» [12, с. 561]. У іншому, тлумачному словнику української мови, термін «ріст» незалежно від предметної галузі його застосування трактують як «збільшуватись кількісно; досягати вищого ступеня розвитку» [3, с. 386, 1087].

Відомі американські дослідники економічних систем Р. Акофф та Ф. Емері, наголошують на відмінності категорій «росту» та «розвитку». Зокрема ріст може відбуватися з розвитком або без нього. Здебільшого зростання

означає підвищення розмірів або кількості об'єктів. Обмеження зростання не обмежує розвиток. Розвиток – це процес, в якому збільшуються можливості й бажання індивіда задовольняти свої бажання та потреби інших людей. Воно більшою мірою стосується того, як багато може зробити людина або організація, ніж того, чим вони вже володіють, якого економічного стану або рівня досягли до певного періоду свого існування [1, с.72-73].

Саме тому, відповідно до вищенаведених концепцій, поняття «економічного розвитку» неможливо визначити однозначно. Це суперечливий процес, який відбувається нерівномірно та не прямолінійно, включаючи періоди зростання і спаду, кількісні та якісні зміни в економіці держави та підприємства, позитивні та негативні явища і тенденції.

Досліджуючи розвиток економічного ринку, Лешек Бальцерович, економічний розвиток пов'язує із систематичним, довготривалим і масовим поліпшенням матеріальних умов життя людей, а також як процес, внаслідок якого систематично зростає продуктивність праці, якщо збільшується число зайнятих (тобто пропозиція праці), число продуктивних робочих місць. В даному випадку, без збільшення продуктивності праці неможливе систематичне поліпшення економічних умов життя людей [2, с.117].

Дослідник також розглядає чотири групи детермінант темпу розвитку економіки [2, с.119]:

- стартовий рівень розвитку (вимірюваний), тобто рівень, який існував на момент, від якого розпочинається відлік темпу розвитку;
- людський капітал, тобто рівень освіченості;
- внутрішні умови господарювання, тобто економічний устрій;
- зовнішні умови господарювання.

Зокрема стартовий рівень розвитку істотний для пізнішого темпу, оскільки у ньому містяться деякі з принципів прискорення, отож країни з нижчим рівнем розвитку можуть розвиватися швидше, аніж багаті. Натомість можливості швидкого, довготривалого розвитку, на думку дослідника, не варто шукати в специфічному державному регулюванні, а в синхронній взаємодії певних умов, які автор називає «основами розвитку». Вони ґрунтуються на визнанні важливої ролі держави в економіці за умови, що держава зосереджена на своїх головних функціях, які не стримують економічних свобод.

Основи швидкого розвитку, за теорією Л.Бальцеровича, такі [2, с. 127-129]:

✓ Макроекономічна стабільність, тобто низька інфляція та міцна конвертована валюта. Тільки за такої умови можна планувати економічну діяльність, а ціни не зазнаватимуть різких змін, які порушують їх інформаційну функцію, надзвичайно важливу при прийнятті рішень в економіці.

✓ Вільний ринок і конкуренція. Вони ґрунтуються на однакових засадах, а саме широкому діапазоні економічної свободи, тобто можливості вільно здійснювати підприємницьку діяльність, а відтак вільно приймати в рамках виниклих підприємств та інших економічних одиниць рішення щодо таких справ, як інвестиції, виробництво, продаж, купівля, умови угод купівлі-продажу тощо.

✓ Переважно приватна економіка, тобто така, де панує ліберальне підприємництво (свобода заснування будь-яких типів підприємств, у тому числі, звичайно, приватних). Якщо ця умова дотримана, а держава не націоналізує

приватних фірм, то в структурі власності країни переважатимуть приватні підприємства.

✓ Орієнтація на зовнішній світ, а не ізоляція від нього. Це означає, головним чином, що стимули для експорту повинні бути не меншими, аніж стимули для виробництва на внутрішній ринок. Цей постулат перебуває в конфлікті з енергійним захистом внутрішнього ринку.

✓ Ефективна система фінансових інституцій та банків, розмаїтих інвестиційних фондів, біржа цінних паперів тощо. Тут ключовою проблемою залишається деполітизація цієї сфери.

✓ Гнучкий ринок праці та орієнтовані на розвиток трудові відносини, тобто таке становище, коли прибуток підприємств захищений від тиску заробітної плати (ріст якої випереджує зростання продуктивності праці) та реінвестується, завдяки чому невдовзі більшають можливості зростання реальної заробітної плати, а також виникають нові робочі місця.

✓ Політична стабільність. Вона необхідна для того, щоб змогти створити й утримати змінні основи розвитку, а не як мета сама по собі.

Саме тому, теорію «економічного розвитку», на основі досліджень Л. Бальцеровича, можна зобразити таким чином (рис. 1).

Рис. 1. Концепція «економічного розвитку» (за теорією Л. Бальцеровича)

Джерело: авторські підсумки відповідно до даної категорії.

Інші американські дослідники Кемпбелл Р., Макконнелл та Стенлі Л. Брю визначають економічне зростання та розвиток як «...збільшення виробничих можливостей, що проходить зі збільшенням кількості використовуваних факто-

рів виробництва або вдосконаленням техніки і технології» [9, с.320]. Аналогічний підхід застосовують Рудігер Дорнбуш та Стенлі Фішер, які стверджують, що «економічне зростання та розвиток – це збільшення реального ВВП» [8, с.93].

Відповідно до концепцій зарубіжних дослідників, можна стверджувати, що економічний розвиток здійснюється циклічно. Кожен цикл включає в себе періоди спаду, депресії, поживлення і піднесення, що супроводжуються піками підйому і спаду. Варто також розділяти економічний розвиток за періодами. Існують короткі і тривалі періоди. Натомість, під час короткого періоду підприємства та держава можуть коригувати виробництво шляхом зміни кількості змінних ресурсів, таких як сировинні матеріали і робоча сила, але не здатні вплинути на фіксовані ресурси. Під тривалим же періодом розуміється період часу, достатній для зміни всіх факторів – і змінних, і постійних, в тому числі і капіталу. Усі вказані фактори безумовно залежать від стану розвитку макроекономічних відносин, стану політичного та господарського розвитку у країні.

Серед українських дослідників, найбільш аргументовано поняття «економічного розвитку» трактують С.В.Мочерний та В.Гасць [4;5]. На думку першого дослідника, «економічний розвиток – це збільшення обсягів суспільного виробництва і розширення можливостей економіки задовольняти зростаючі потреби населення в товарах та послугах, а також критерій економіки. В політекономічному аспекті економічний розвиток означає кількісне і якісне вдосконалення процесу суспільного відтворення в органічній єдності складових елементів (ВВП, відносин економічної власності тощо), зростання національного багатства, спрямоване на реалізацію поставленої мети» [4, с.454]. Інший економіст В. Геєць стверджує, що «... у сучасній економічній теорії під економічним розвитком розуміють не короткочасні злети і падіння реального обсягу виробництва щодо природного значення, а довгострокові зміни природного рівня реального обсягу виробництва, пов'язані з розвитком продуктивних сил на довгостроковому інтервалі ...». Тобто автор, характеризуючи «економічний розвиток» ототожнює його з тими самими ознаками, що й поняття «зростання» [5, с.17].

У «Економічному словнику», вказується, що найбільш розповсюдженим критерієм економічного розвитку та зростання є темп зміни ВВП (ВВП) з врахуванням динаміки середнього рівня цін. В такому випадку логічним буде визначення економічного зростання як «...збільшення масштабів сукупного виробництва та споживання в країні, що характеризується такими макроекономічними показниками, як ВВП, ВВП, національний дохід. Воно вимірюється темпами зростання або приросту даних показників в кінці та на початку періоду або відношення приросту показника до його попереднього значення» [13].

Цікавим є також визначення «економічного розвитку» Д.М. Євдокимовою. На думку дослідниці, він є динамічним багатоваріантним циклічним процесом, який має спіралеподібну форму та виявляється через кількісні та якісні зрушення у структурі системи при збереженні її цілісності, і стійкість якого забезпечується лише за умов його керованості з боку надсистеми [7, с. 16].

Таким чином, на основі розглянутих концепцій, можна зробити висновок, що економічний розвиток — це безперервні, якісні та кількісні зміни сучасної економічної системи, в контексті їх дії у довготривалому періоді, які відбува-

ється під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів, зумовленість яких характеризується дією основних законів суперечності, що не виходять за межі глибинної внутрішньої сутності даної системи, які співвідносять між собою соціальними, економічними (макро- та мікрорівні) та політичними зв'язками (рис. 2).

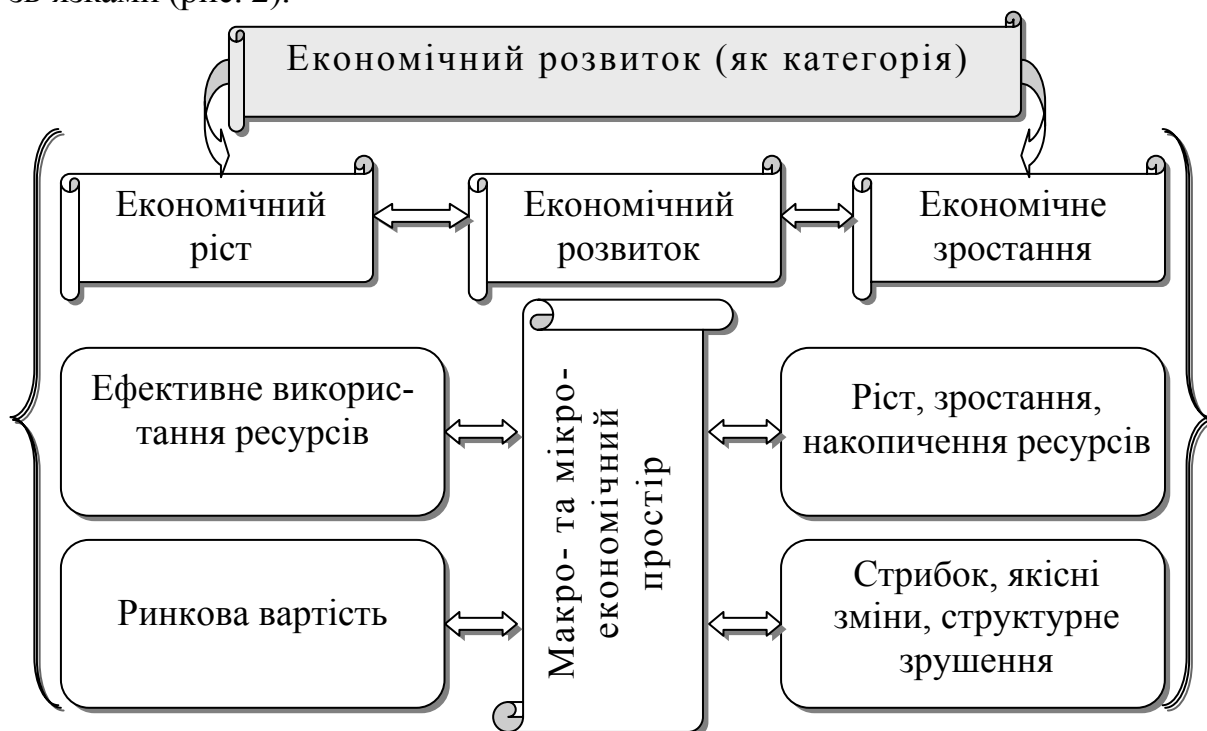

Рис. 2. Головні взаємозв'язки категорії «економічного розвитку»

Джерело: авторська розробка

Відповідно економічному розвитку також притаманні основні елементи: керованість, цілеспрямованість, та стан виміру. Саме тому, дана характеристика розвитку, в першу чергу, є тим, чим він відрізняється від економічного росту та зростання.

Висновки. Отже, економічний розвиток є важливим економічним процесом, елементами якого є: економічне зростання, що здійснюється внаслідок структурних змін в економіці і забезпечує збільшення валового внутрішнього продукту й доходу на душу населення; а також економічний занепад. Якщо економічне зростання є позитивною компонентою економічної динаміки, то економічний спад – негативною.

Натомість сукупність обох компонентів утворює економічний цикл, що характеризується періодичними піднесеннями і спадами економічної активності, які зумовлені безпосередньо коливаннями між споживанням та інвестиціями. Економічний розвиток включає періоди економічного зростання і економічного спаду у часі.

Список використаних джерел:

1. Акофф Р. О целеустремленных системах / Р. Акофф, Ф. Эмери. - М.: «Сов. Радио», 1974. – 272 с.
2. Бальцерович Лешек Свобода і розвиток. Економія вільного ринку [Текст] / Лешек Бальцерович. –Л. : [б. в.], 2000. – 332 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь:ВТФ «Перун», 2003. – 1440 с.

4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. – Т.1. / За ред.С.В. Мочерного. – К.: Видавничий центр «Академія», 2000 – 864 с.
5. Геєць, В. Складові довгострокового розвитку економіки України [Текст] / В. Геєць // Стратегічна панорама. - 1999. - №1/2. - С. 14-19.
6. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. Т. 1 / за ред. С. В. Мочерного. — Львів: Світ, 2005. — 616 с.
7. Євдокимова Д.М. Державне регулювання економічного розвитку: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.01.01 «Економічна теорія» / Д.М. Євдокимова. -К., 2002. - 20 с.
8. Контролювання та регулювання економічного розвитку підприємства: проблеми, методологічні та прикладні аспекти: монографія / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, Н.О. Шпак, В.А. Новицький. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2006. – 148 с.
9. Кемпбелл Р. Макконелл. Аналітична економія: принципи, проблеми і політика. - Ч.1: Макроекономіка / Р.М.Кемпбелл, С.Л.Брю; Пер. з англ. - Л.: Просвіта, 1997. - 671 с.
10. Лексин В.Н. Государство и регионы. Теория и практика государственного регулирования территориального развития / В.Н. Лексин, А.Н. Швецов. – изд. стереотип. – М.: Эдиториал УРСС, 2003. – 368 с.
11. Лексин В.Н. Общероссийские реформы и территориальное развитие. Депрессивные территории: прежние проблемы и новые варианты их решения / В.Н. Лексин, А.Н. Швецов // Рос. экон. журнал. – 2001. – № 9. – С. 41 – 47.
12. Философский энциклопедический словарь. – М. : Изд-во ИНФРА- М, 1999. – 576 с.
13. Словарь экономический: [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.economy.polbu.ru>

Рецензент: д.е.н., професор Прутська О.О.

УДК 631.15 (477)

ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВЕ УПРАВЛІННЯ В АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ РІЗНОГО ВИРОБНИЧОГО НАПРЯМУ

Кузьменко С.В., к.е.н., доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Розглянуто роль та значення програмно-цільового підходу в управлінні а також особливості його використання для рішення проблем в аграрному секторі економіки України.

The essence of target-planning approach to decision problems in agrarian sector of Ukrainian economy.

Постановка проблеми. Формування нових конкурентоспроможних підприємницьких структур в аграрному секторі економіки України відбувається зі значними труднощами, викликаними низкою об'єктивних та суб'єктивних причин макро- та мікроекономічного характеру. До основних з них можна віднести як відсутність системного підходу при проведенні аграрної реформи, так і наявний низький рівень матеріально-технічного забезпечення й брак фінансових ресурсів в сільськогосподарських товаровиробників, відтік кваліфікованих трудових ресурсів, пов'язаний із погіршенням соціально-економічних умов проживання на селі тощо. Проте однією з найбільш вагомих причин слабкої пристосованості нових підприємницьких структур до жорстких умов ринкової конкуренції є недостатнє їх забезпечення керівниками та спеціалістами з належною управлінською підготовкою. Як свідчить практика, управлінська діяльність переважно більшої частини керівників та